

Les cartes han estat una de les fonts documentals més importants en l'elaboració de la biografia. Ja en coneixíem moltes, és veritat (Maragall, Casellas, José Castillejo, etc.), però moltes d'altres no (Teresa Mestre, el crític i historiador de l'art Bernard Berenson, el mecenes Gregorio del Amo i el seu fill Jaime, el pintor Richard Florsheim, el milionari fundador de la Hispanic Society of America Archer Huntington, etc.). Pol Pijoan i Pere Maragall no en publiquen les cartes senceres (no tenen per què fer-ho): les han buscat, llegit, n'han extret els fragments que més els convenien per al seu propòsit i les han fet dialogar amb altres documents.

Els autors han tingut també accés a documents biogràfics sobre Pijoan fins ara inèdits: una semblança de Michel Pijoan, el primer fill de Pijoan i Teresa Mestre, interessant per als anys al Canadà i els Estats Units, i uns *Apunts biogràfics de Josep Pijoan*, de Jordi Maragall i Noble, que els autors ofereixen sencers (gairebé 80 pàgines) als «Annexos», la tercera part del llibre. Tot i que alguns fragments d'aquests apunts Jordi Maragall ja els havia publicat com a articles i conferències, poder llegir-los sencers no només suposa un plaer, sinó la possibilitat de comprovar i d'agrair la capacitat crítica i interpretativa de Jordi Maragall respecte del seu pare, els seus amics i la seva època. Una col·lecció interessant i variada de fotografies i il·lustracions, el poema «Testament», datat el març del 1962 a Gryon-sur-Bex, l'acta de la sessió plenària extraordinària de l'IEC del 3 de juliol del 1963 en la qual el Dr. Rubió va recordar el company traspassat, una bibliografia actualitzada i ben ordenada, i un utilíssim índex de noms completen aquesta biografia tan esperada.

CARNER, Josep: *La paraula en el vent*, introducció, edició crítica i notes de Jaume Coll, Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2015.

JOSEP CAMPS ARBÓS

Universitat Oberta de Catalunya, Estudis d'Arts i Humanitats
 jcampsar@uoc.edu

El 2014 va celebrar-se el centenari de *La paraula en el vent*, que ha esdevingut, conjuntament amb *Auques i ventalls*, publicat el mateix any, un dels reculls paradigmàtics del seu autor, Josep Carner. Una manera de commemorar l'efemèride ha estat una nova edició del llibre. Ara bé, no ens trobem davant d'una reproducció, posada al dia, sinó d'una operació ben distinta i, alhora, complexa. El nom de qui l'ha duta a terme, Jaume Coll, és, d'entrada, un aval ja que es tracta del màxim especialista en la no sempre fàcil tasca d'editar l'obra poètica carneriana: ha estat curador, per esmentar només alguns títols, de *Nabí* (1998), *Arbres* (2004), *L'oreig entre les canyes* (2006), i de la seva peça mestra, *Poesia* (1992). Dividida en tres volums, de l'edició que ressenyem, se n'ha fet un tiratge limitat a tres-cents exemplars.

El volum primer reproduïx el facsímil de la primera edició de *La paraula en el vent*. Es tracta, tanmateix, d'un exemplar d'autor, que és el que Carner va fer servir per a revisar els textos que va incloure a *La inútil ofrena* (1924), una antologia de la seva poesia de temàtica amorosa. Resseguir les pàgines del facsímil permet veure al lector les composicions que no hi va incorporar mentre que a les que sí que ho van ser, hi podem detectar les esmenes introduïdes.

El volum segon és la proposta d'edició que efectua Coll dels seixanta-cinc poemes de què consta *La paraula en el vent*, acomboiada d'una documentada introducció. D'antuï, s'hi traça un recorregut —des d'una sòlida recerca hemerogràfica— que ens presenta l'aprenentatge poètic de Carner, bastit al voltant dels 845 poemes inventariats abans de la publicació del recull que comentem. Un bagatge que li va permetre experimentar amb els gèneres poètics, la mètrica o el lèxic. Altrament, Coll ens evidencia l'escassa simpatia que sentia el poeta envers Eugeni d'Ors i les propostes ideològiques que aquest llançava des de *La Veu de Catalunya*: «Llegir *La paraula en el vent* com un llibre noucentista, proper a l'estètica orsiana de l'arbitrarietat, és fer-ne una lectura reduccionista» (p. 26). Per tant, l'estudiós rebut el discurs crític tradicional sobre el poemari i, en conseqüència, se li fa difícil qualificar-lo de noucentista perquè «no respon a cap estètica local, respon a l'estètica personal de l'autor i a la seva trajectòria artística, i això ja és molt per a un llibre de poemes» (p. 27).

Amb tot detall Coll reconstrueix la història externa de *La paraula en el vent*. D'aquesta manera, ens assabentem del motiu que origina el recull, que ja havia donat a conèixer Joan Alegrè, i que es completa amb noves dades extretes de l'epistolari entre Carner i Maria Antònia Salvà: l'enamorament del poeta el 1913 per una noia de Canet, Anna Domènech. Es tractaria, però, del cant a un amor frustrat perquè la jove es va plegar a la voluntat paterna, que no va permetre que es casés amb el futur «Príncep dels poetes» en considerar-lo poc digne de la seva filla. Fixada la premissa biogràfica, Coll va assenyalant els poemes que relacionen l'enamorament a partir de les primeres versions publicades a la secció «Rims de l'hora» de *La Veu de Catalunya*; de fet, Carner anava traslladant els alts i baixos de la seva relació amorosa al terreny poètic, com fa evident la relació que s'aporta dels «Rims» incorporats a *La paraula en el vent*, tot i que també hi ha textos que procedeixen de revistes i certàmens poètics. Amb bon criteri, l'estudiós afirma que bona part dels poemes amorosos del llibre es relacionen amb la biografia del poeta malgrat advertir que «Carner no és un poeta per ser llegit des de la biografia» (p. 35). Per aquest motiu l'autor evita que l'aplec esdevingui un dietari sentimental tot donant un ordre distint als poemes apareguts a «Rims de l'hora» al mateix temps que n'inclou d'altres que no tenen res a veure amb la història que s'hi explica. En definitiva, no s'ha de llegir el llibre només en clau autobiogràfica: «Els poemes continguts a *La paraula* no són un exercici d'introspecció catàrtica d'un jo poètic desenganyat (autèntic o no) que malda per explicar i superar la seva experiència amorosa, ni s'han de llegir, del primer a l'últim, tractant d'anar-hi resseguint l'argument o el fil narratiu d'una determinada "història planyívola

d'amor"» (p. 52). Això no vol dir que el poemari no presenti una ordenació, que hi és, i que no és altra que el cicle de les estacions de l'any i els temes que s'hi relacionen (el pas del temps i de l'amor) amb l'excepció dels poemes que l'obren i el tanquen, que funcionen a la manera de proemi i epíleg. Breu: no ens trobem davant d'una ordenació minuciosa i travada —un poema no s'ha de relacionar necessàriament amb el següent— i si bé n'hi ha que fan referència a la història d'amor, n'hi ha també un bon nombre que poc o gens hi tenen a veure.

Com hem assenyalat, Carner va sotmetre *La paraula en el vent* a una dràstica reescriptura: cinquanta-un poemes van passar a *La inútil ofrena* i només trenta-tres a *Poesia* (1957). Per a Coll, la tasca presenta tres processos creatius distints que, seguint la terminologia proposada per Joan Ramon Veny («La revisió de la pròpia obra en els escriptors contemporanis», *Estudis Romànics* XXVI, ps. 155-181), serien els següents: la revisió, que abraça els poemes més breus, una desena, on les modificacions són escasses; la reelaboració, el més nombrós, que afecta una vintena llarga de textos —sobretot sonets— en què ja hi ha versos íntegrament canviats; i, per últim, la reelaboració, la mitja dotzena restant, en què els canvis operats esdevenen profunds (de «Romanç de la lluna clara» només es van conservar intactes vuit dels cent setanta versos de què constava el 1914). Nogensmenys, en el pròleg Coll descriu els testimonis de què se serveix per a realitzar l'edició: *La paraula en el vent*, *La inútil ofrena* i *Poesia* (d'aquest títol també ho fa dels mecanoscrits previs a la publicació). L'estudiós defineix la seva proposta d'edició com a «crítica, sincrònica i genètica, i una edició evolutiva dels seixanta-cinc títols de PaV: es dóna compte de tota la tradició coneguda dels poemes que integren el llibre centenari. S'estableix el text i es registren les variants de testimonis anteriors» (p. 84). És justament això perquè dóna notícia de les versions dels poemes aparegudes entre 1908 i 1914, de la revisió efectuada el 1950 del text de 1914 amb la finalitat de preparar *Poesia* i dels escassos poemes que passen a altres llibres, *Sons de lira i flabiol* (1927) i *Arbres* (1953), abans d'arribar al darrer estadi.

Quant a l'edició de *La paraula en el vent*, a la pàgina de l'esquerra es reproduceix el text publicat el 1914 mentre que a la de la dreta es donen les versions finals d'aquests poemes: disset segons la versió de *La inútil ofrena* i trenta-nou amb una d'ulterior en ser recuperats per a *Poesia*. La disposició permet llegir, per separat, el llibre sencer de *La paraula en el vent* i després els poemes solts de *La inútil ofrena* i *Poesia*. O bé llegir en paral·lel les dues formes, tot comparant-les. Pel que fa a l'aparat crític, hi trobem els testimonis que constitueixen la tradició del poema mentre que l'anotació inclou un estudi mètric i versificatori, les fonts, els dedicataris i una glossa. Fixem-nos, a manera de colofó del que comentem, en la minuciosa proposta d'anàlisi que fa Coll de «L'elegia d'una rosa»: la mètrica (dotze versos dividits en tres quartets encadenats de versos enneasíl·labs en les dues versions acarades), els testimonis anteriors i posteriors (des de la seva aparició a la secció «Rims de l'hora», a *La Ven de Catalunya* el 5-12-1913, fins a la versió definitiva a *Poesia*), el destinatari (Alexandre Plana, de qui s'explana en la seva tasca com a crític cultural a *El Poble Català*, la valoració de la poesia

carneriana a l'*Antologia de poetes catalans moderns*, o la dedicatòria a Carner en dos dels poemes que formen part del seu primer recull, *Sol en el llindar*) i l'anotació (el tema, la mort de la rosa podria significar la fi de l'amor, i el comentari de versos concrets que puguin presentar dificultats). Finalment, el volum incorpora els gairebé obligats i útils «Índex de títols» i «Índex de primers versos».

El tercer volum porta el títol de *Paraula en prosa* i complementa els dos anteriors en tant que es tracta d'un aplec de textos relacionats, en major o menor grau, amb *La paraula en el vent*. La primera part ens mostra la recepció del poemari per part de la crítica coetània (articles de Carles Riba, Francesc Pujols, Alexandre Plana i Lluís Valeri, que evidencien la minsa rebuda que va tenir). La segona és una tria d'assaigs en què Carner reflexiona sobre el pes de la tradició (hi tracta qüestions d'història de la literatura com en el conegut «De l'acció dels poetes a Catalunya», un balanç de la poesia de la Renaixença ençà), el repte de traduir (on defensa la necessitat de fixar un cànnon universal a través de les traduccions que han d'arribar a ser familiars al lector), la revisió de la pròpia obra (que aplega els pròlegs a *La inútil ofrena* i *Llunyania*), els motius i els exemples del que fou el seu gènere poètic predilecte («Nobleza del soneto») i la teoria de la creació (amb textos tan interessants com «La dignitat literària», en què formula el 1913 els principis teòrics i estètics que guiaran la seva carrera literària, al costat d'altres a bastament coneguts pels lectors com «Teoria de l'ham poètic» o «Virtut d'una paraula»). El volum es clou amb la reproducció de dues pintures relacionades amb *La paraula en el vent*: la primera, *La dona disputada* de Paolo Veronese, que esdevé la gènesi del poema «Infidelitat»; la segona, *La lutte de Jacob avec l'ange* d'Eugène Delacroix, ja que en el pròleg —i en escrits carnerians anteriors— se cita l'episodi bíblic que il·lustra el pintor francès com a imatge del combat per a la creació poètica.

Per acabar, només ens resta felicitar els responsables d'aquesta magnífica edició de *La paraula en el vent*, de Josep Carner, per l'oportunitat d'haver posat novament a l'abast dels lectors actuals —i amb un text que, ara per ara, podríem qualificar de definitiu— un llibre ja clàssic i que va inserir, tal com resa el subtítol del lúcid assaig de Jordi Marrugat *Josep Carner 1914* (2015), «la poesia catalana al centre de la modernitat europea». Un agraïment que cal fer extensiu a Jaume Coll per haver realitzat, amb el rigor i la solidesa amb què sempre ens té acostumats, una empresa d'aquesta envergadura.